

**PEDAGOGICKÁ
FAKULTA**

Masarykova univerzita

Strategie řízení třídy u studentů učitelství na praxích a jejich provázejících učitelů z hlediska potřeby kognitivní uzavřenosti

Kateřina Vlčková, Jan Mareš

Podpořeno GA ČR v projektu Strategie řízení třídy u studentů učitelství a zkušených učitelů (jejich “cvičných učitelů”) na druhém stupni základní školy (GA16-02177S).

Úvodem

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Zkušenosti získané z výuky na praxi jsou důležitou součástí profesního vývoje studentů učitelství (Collison & Edwards, 1994; Hobson, 2002).
- Sledovány bývají různé aspekty této spolupráce:
 - role cvičného učitele jako mentora (Jaspers a kol, 2014),
 - způsob předávání profesní role (Leatham & Peterson, 2010),
 - mocenské vztahy ve třídách zapojených do profesní přípravy (Vlčková a kol. 2015),
 - dynamika interakcí ve třídě a rolový konflikt mentor/učitel u cvičných učitelů (Prins a kol, 2017),
 - atd.

Účel výzkumu

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- V našem výzkumu nám jde o zachycení
 - individuálních specifik (osobnostních, kognitivních a emocionálních),
 - které ovlivňují reflexi výukových situací cvičným učitelem a studentem učitelství na praxi
 - a jejich možného vlivu na průběh ped. praxe studentů z hlediska zpětné vazby, kterou na praxi od cvičných učitelů dostávají.
- Využíváme k tomu dvou konstruktů:
 - Potřeba kognitivní uzavřenosti (NfCC) – seizing, freezing (např. Širůček, 2014).
 - Strategie řízení třídy – behavioral and instructional management.

Cíl

**PEDAGOGICKÁ
FAKULTA**

Masarykova univerzita

- představit výsledky dotazníkového šetření strategií řízení třídy
- u studentů učitelství na praxích na 2. st. ZŠ a jejich provázejících učitelů,
- ve vztahu k jejich potřebě kognitivní uzavřenosti
 - jakožto jedné z klíčových osobnostních charakteristik ovlivňujících řízení třídy.

Metody

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Behavioral and Instructional Management Scale
BIMS (Martin & Sass, 2010)
- Need for (Cognitive) Closure Scale
NfCC (Roets & Van Hiel, 2011, česká verze Širůček, 2014).

Detailněji představeny na ČAPV 2016.

BIMS (Martin & Sass, 2010)

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Původní škála 24 položek.
- Zkrácená verze 12 (6 behaviorální a 6 didaktický management).
- Šestibodová škála Likertova typu
 - zjišťující míru souhlasu s tvrzením.

Dvě subškály:

- **Behavioural management (BM)**
 - CFA, Cronbachovo alfa: studenti 0,74; učitelé: 0,76.
- **Instructional management (IM)**
 - CFA, Cronbachovo alfa: studenti 0,63; učitelé 0,72.

Škála BM (BIMS)

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

Položky zkrácené verze BM zjišťují:

- zda učitel intervenuje, když žáci bez vyzvání mluví,
- zda omezuje povídání žáků mezi sebou,
- zda navrácí žáky k učení, když se vzdálí požadované aktivitě,
- zda trvá na dodržování pravidel a používá je ke kontrole chování žáků.

Škála IM (BIMS)

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

Položky zkrácené škály IM měří:

- zda učitel využívá spolupráce žáků ve výuce,
- skupinovou práci,
- podporuje interakci žáků ve výuce,
- zda využívá žákovské podněty pro tvorbu projektů,
- zda přizpůsobuje výuku potřebám žáků,
- podporuje aplikaci poznatků do praxe.

NfCC-S-CZ (Širůček, 2014)

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Česká verze zkrácené 15-položkové škály (Roets, Van Hiel, 2011)
 - vzniklé zkrácením nástroje původně vyvinutého Websterovou a Kruglanskim (NFCS, Need for Closure, 1994, revize Roets & Van Hiel, 2007).
 - Ten měl původně 42/41 položek, takže různí výzkumníci používali často své "idiosynkratické" verze (Roets, Van Hiel, 2011).

Fasety konstruktů NfCC

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

Škála zachycuje **5 základních faset** konstruktů **potřeby kognitivního uzavření**:

- 1) preference uspořádání a pořádku v prostředí,
- 2) preferenci prediktability plynoucí z jistých znalostí (secure knowledge),
- 3) rozhodnost jako usilování o uzavření,
- 4) prožívání diskomfortu v situaci ambiguity,
- 5) closed-mindedness – neochotu nechat své závěry konfrontovat alternativními názory či nekonzistentními fakty.

Ve zkrácené verzi je jasná identifikace facetových „faktorů“ problematická (každá faceta zachycena jen 3 položkami).

- Z toho důvodu zde prezentujeme jednofaktorový model s korelovanými residui uvnitř facet.

Cronbachovo alfa: studenti 0,85, učitelé 0,82, referenční vzorek 0,86.

Vzorek

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Studenti 1. ročníku NMgr. studia učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů na PdF MU
 - Na prvních formálních praxích na 2. st. ZŠ v JS 2016 (dlouhodobá praxe každý pátek).
 - Oslovených 231 studentů – úplný výběr daného ročníku
 - N = 143 (návratnost 62 %)
 - Data sbírána on-line v březnu-červnu 2016.
- Jejich provázející učitelé na praxích.
 - N = 123 (návratnost 53 %).
 - Tištěné dotazníky, přepisované do on-line systému.

Vzorek – studenti učitelství

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- 121 žen (85 %), 22 mužů (15 %)
- Vyučovaný předmět:
 - jazyky (49 %, bez češtiny 40 %),
 - přírodovědné/technické (23 %),
 - humanitní (včetně VV, HV) 28 %.
- 77 % studentů vyučovalo v 6. až 9. ročníku, zbytek na gymnáziích či ve sloučených ročnících.
- Na třídu bylo průměrně 19,43 žáků (min. 5, max. 32, Me = 19,5, SD = 6, 60).

Vzorek – provázející učitelé

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- 101 žen (83 %), 20 mužů (17 %).
- Délka praxe 1-39 let, průměrně 18 let.
 - Doba mentorování studentů průměrně 7 let (min. 0 let, max. 30, Me = 4).
- 92 % učí dle své aprobace.
 - 61 % aprobace na cizí jazyk, 48 % humanitní, 29 % přírodovědné předměty,
 - 11 % speciální pedagogika.
- Většina výpovědí se týká řízení třídy v 6.-9. ročníku ZŠ.
- Průměrná velikost třídy 19,52 žáků (min. 6, max = 32).

Výsledky

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

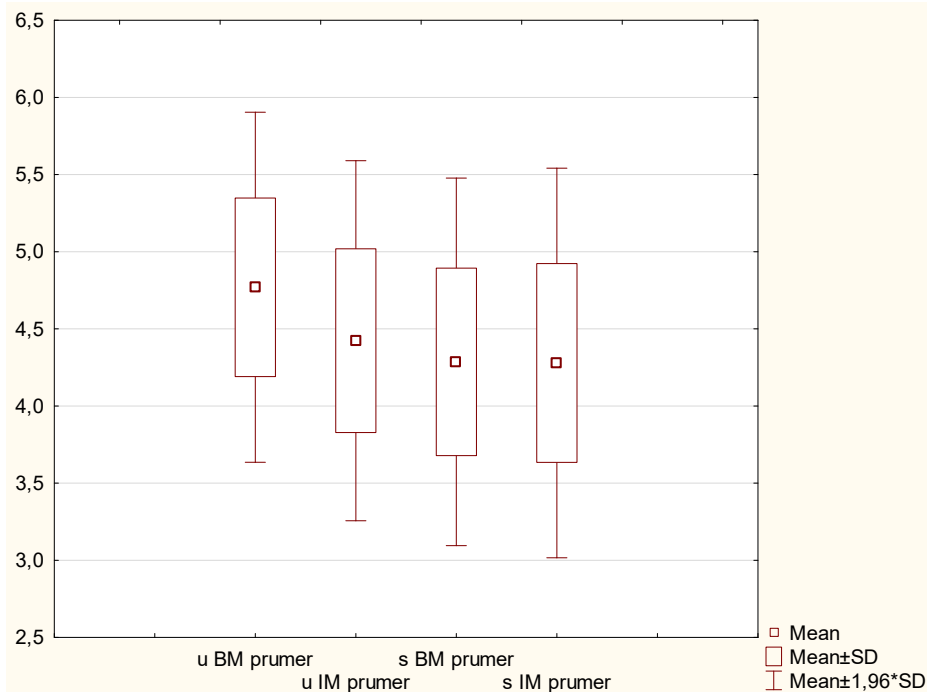
- Při prezentaci výsledků nám jde hlavně o srovnání rozdílů mezi výsledky studentů učitelství a jejich cvičnými učiteli.
- Tyto rozdíly umožňují lépe pochopit konkrétní aspekty:
 - a) výukové situace ve třídách studentů učitelství na praxi (žáci ve třídě jsou adaptovaní na určitý způsob vedení třídy a vnímání různých situací ve třídě učitelem).
 - b) Hodnocení a zpětné vazby, které cvičný učitel studentu učitelství v průběhu výukové praxe poskytuje.

Řízení třídy: IM a BM škála: učitelé a studenti

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

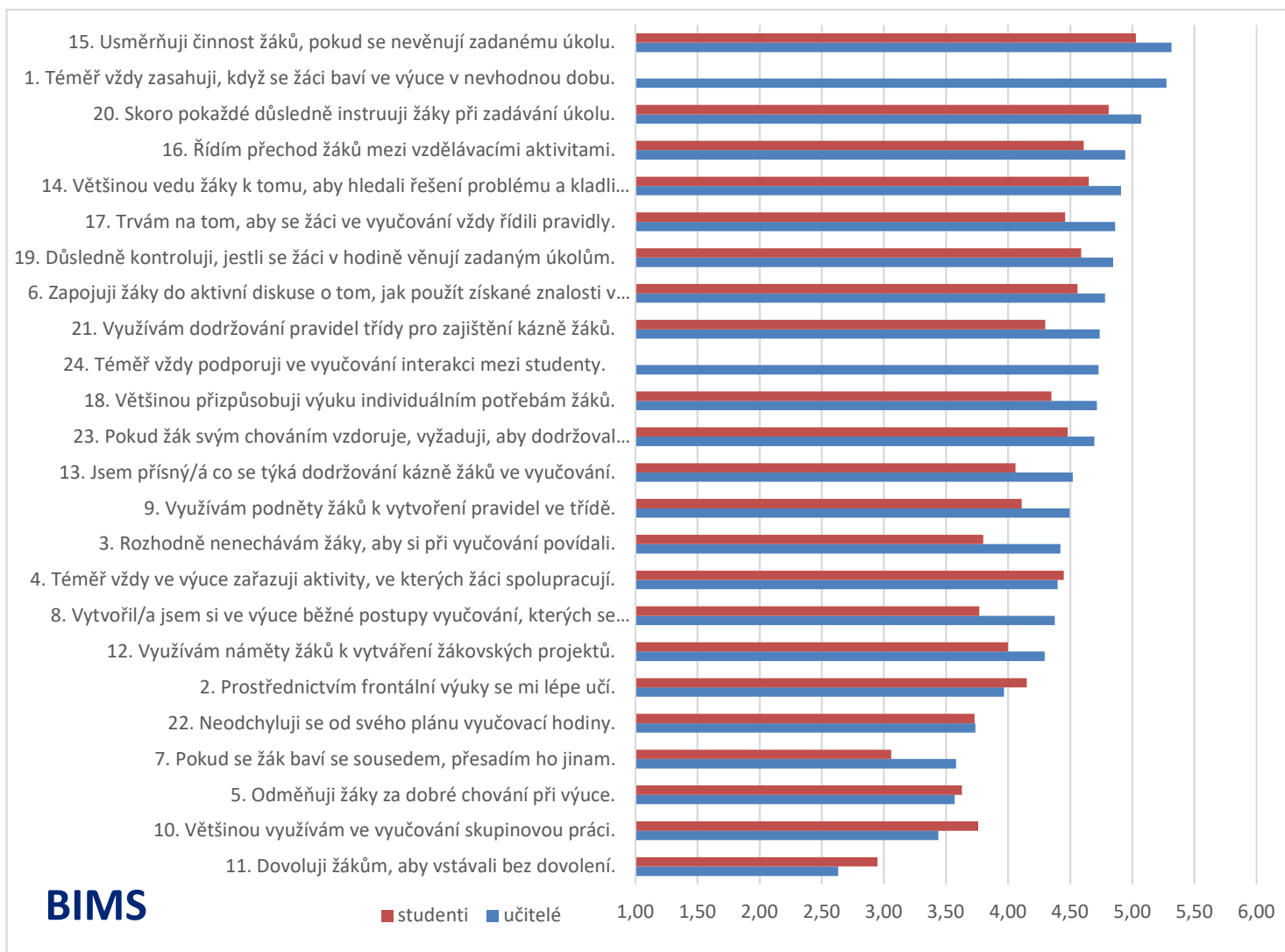

Učitelé vykazují vyšší míru řízení chování (BM) než studenti.
(t-test: $t = 6,6$, $df = 263$, $p = 0,00$)

Rozdíly v did. managementu nejsou statisticky významné.

Učitelé uplatňují více BM než IM.
(t-test: $t = 4,62$, $df = 244$, $p = 0,00$)

U studentů není rozdíl.

Strategie řízení třídy: studenti učitelství vs. provázející učitelé

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Studentům se prostřednictvím frontální výuky lépe učí než učitelům (BIMS02).
- Ve výuce většinou více využívají skupinovou práci (BIMS10), než uváděli jejich provázející učitelé.

Provázající učitelé uváděli statisticky významně více, že:

- žáky **přesazují**, když se baví se sousedem (BIMS07), rozhodně nenechávají žáky si při vyučování povídat (BIMS03),
- jsou přísní, co se týká **dodržování kázně** žáků ve vyučování (BIMS13),
- pokud žák svým chováním vzdoruje, vyžadují, aby dodržoval stanovená pravidla (BIMS23), využívají **dodržování pravidel** třídy pro zajištění kázně žáků (BIMS21), trvají na tom, aby se žáci ve vyučování vždy řídili pravidly (BIMS17),
- důsledně kontrolují, jestli se žáci v hodině věnují zadaným úkolům (BIMS19), **usměrňují** činnost žáků, pokud se nevěnují zadanému úkolu (BIMS15),
- mají vytvořeny běžné **postupy vyučování**, kterých se drží (BIMS08),
- většinou **přizpůsobují výuku individuálním potřebám** žáků (BIMS18),
- využívají **podnětů žáků** k vytvoření pravidel třídy (BIMS09),
- **zapojují žáky** do aktivní diskuse o tom, jak použít získané znalosti v **běžném životě** (BIMS06),
- většinou vedou žáky k tomu, aby **hledali řešení problému** a kladli otázky (BIMS14),
- **řídí přechod** žáků mezi vzdělávacími aktivitami (BIMS16),
- skoro pokaždé **důsledně instruují** žáky při zadávání úkolu (BIMS20).

Rozdíly mezi studenty a učiteli nejsou v:

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

Učitelé i studenti shodně

- spíše odměňují žáky za dobré chování při výuce
 - (BIMS05: $x_u = 3,57$, $x_s = 3,63$),
- často zařazují aktivity, kde žáci spolupracují
 - (BIMS04: $x_u = 4,40$, $x_s = 4,45$),
- někdy využívají námětů žáků k vytvoření žákovských projektů
 - (BIMS12: $x_u = 4,30$, $x_s = 4,00$),
- někdy se raději neodchylují od svého plánu vyučovací hodiny
 - (BIMS22: $x_u = 3,74$, $x_s = 3,73$),
- tak půl napůl dovolují žákům vstávat bez dovolení
 - (BIMS11: $x_u = 2,63$, $x_s = 2,95$).

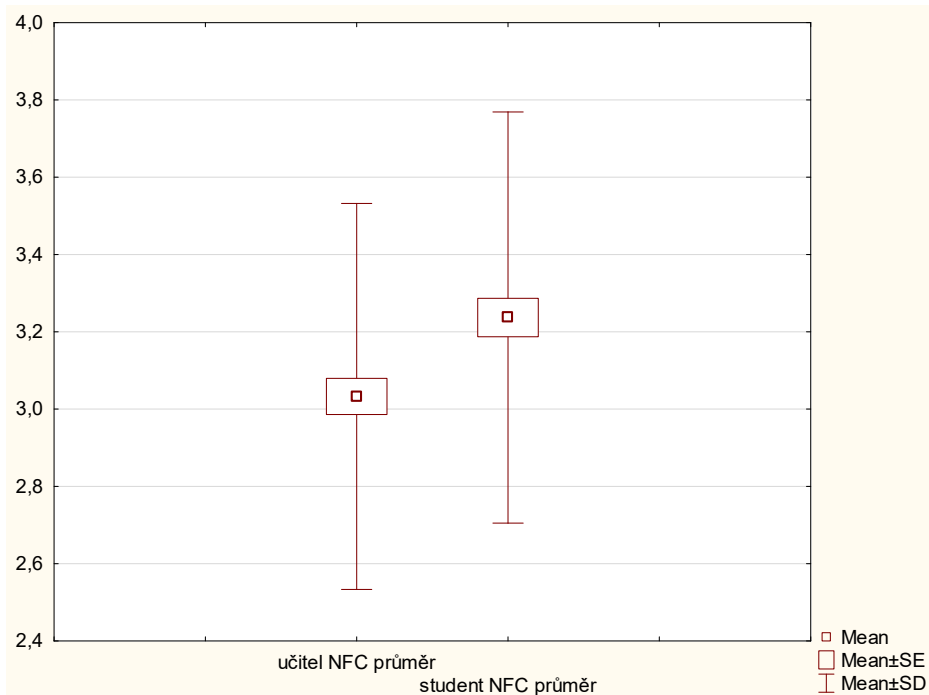
Jedná se pouze
o 23 % položek
dotazníku, tj. 5.

NfCC – potřeba kognitivní uzavřenosti: studenti a učitelé

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

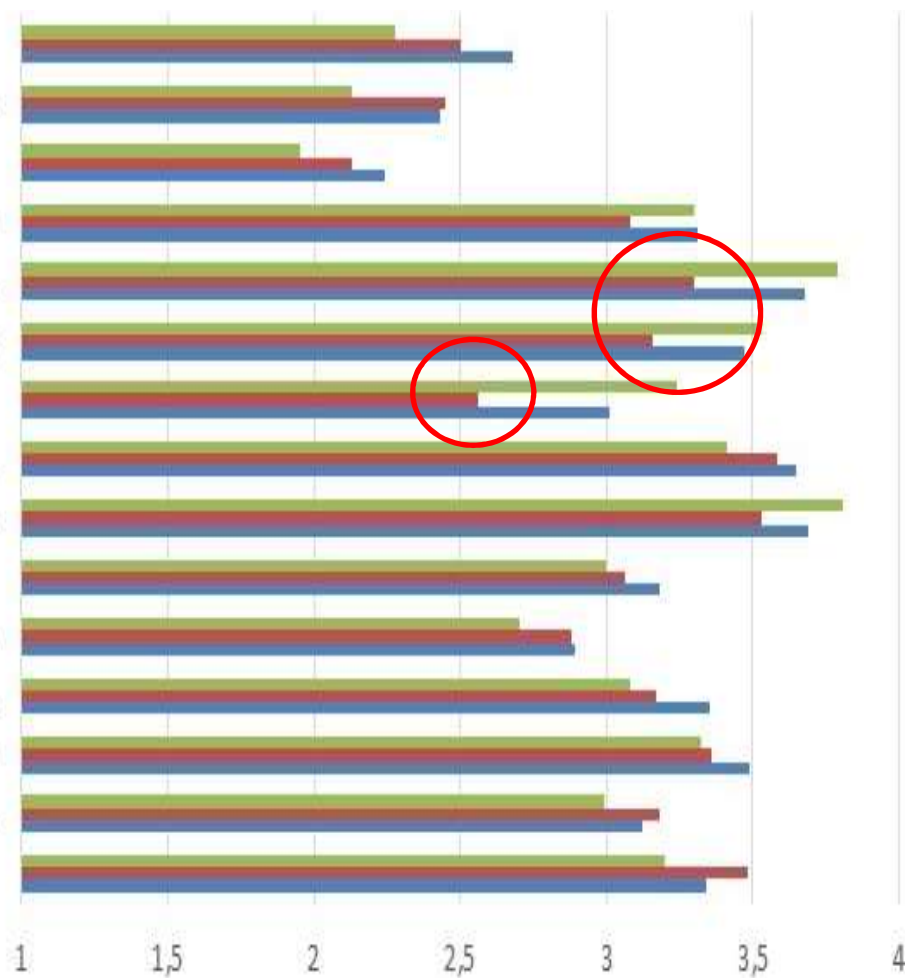
Masarykova univerzita

Provádějící učitelé a studenti na praxích vykazují na škále od 1 do 5 **střední potřebu** kognitivní uzavřenosti.

Studenti v našem vzorku vykazovali **vyšší míru NfCC**.
(t-test: $x_u = 3,03$, $x_s = 3,24$, $t = -3,09$,
 $df = 113$, $p = 0,00$)

15. Nemám rád(a) otázky, na které lze odpovědět mnoha různými způsoby.
14. Je mi nepříjemné, když nechápu důvod nějaké události, která se mi přihodila.
13. Nemám rád(a) nejisté situace.
12. Pokud nemůžu přijít na řešení problému okamžitě, jsem netrpělivý(á) a podrážděný(á).
11. Nepotřebuji se zabývat všemi možnými úhly pohledu na to, abych si udělal(a) vlastní názor.
10. Obvykle mne dráždí, když jeden člověk nesouhlasí s něčím, co si myslí všichni ostatní.
9. Nemám rád(a), když něčí výrok může znamenat spoustu různých věcí.
8. Když stojím před nějakým problémem, obvykle se snažím dojít k řešení co nejrychleji.
7. Obvyčejně se mi uleví, jakmile se pro něco rozhodnu.
6. Nemám rád(a) nepředvídatelné situace.
5. Nerad(a) trávím čas ve společnosti lidí, kteří jsou schopni jednat nepředvídatelně.
4. Nerad(a) se vystavuji situacím, o nichž dopředu nevím, co mohu očekávat.
3. Líbí se mi jasný a uspořádaný způsob života.
2. Stanovit si pevný režim mi pomáhá více si užívat života.
1. Žít dobře uspořádaný život s pravidelným denním rozvrhem mi prostě sedne.

NfCC

■ referenční vzorek ■ provázející učitelé ■ studenti učitelství

NfCC a BH/IM: studenti učitelství a učitelé

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Čím vyšší mají učitelé NfCC, tím více uplatňují BM ($r = 0,34$, $p < 0,05$).
 - Totéž platí pro studenty ($r = 0,23$, $p < 0,05$).
- Čím nižší NfCC studenti mají, tím více uplatňují IM.
($r = -0,19$, $p < 0,05$)
- Síla vztahů je slabá.

Čím vyšší mají učitelé či studenti NfCC, tím spíše reportují, že

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- se jim lépe učí **frontálně**,
- se **neodchylují od svého plánu** vyučovací hodiny,
- jsou přísní, co se týká **dodržování kázně** žáků ve vyučování,
- rozhodně nenechávají žáky si při vyučování **povídat**.

- Síla vztahů je slabší ($p < 0,05$).
 - přičemž je vždy o něco silnější u provádějících učitelů,
 - vyjma odchylování se od plánu, zde je zanedbatelně silnější u studentů.

Čím vyšší mají učitelé NfCC, tím

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- spíše mají **postupy** ve vyučování, kterých se drží (BIMS08)
- pokud žák svým chováním vzdoruje, vyžadují, aby **dodržel pravidla** (BIMS23).
 - Tento vztah nebyl u studentů statisticky významný.
- Naopak **u studentů** korelovalo s vyšší mírou NfCC trvání na tom, aby se žáci ve vyučování vždy **řídili pravidly**.
 - Síla vztahu je však slabá.
 - U učitelů nebyla vztah statisticky významný.

Čím nižší NfCC učitel či student vykazuje, tím

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- spíše dovoluje žákům, aby **vstávali bez dovolení** (BIMS11),
- učitelé více využívají **námětu žáků** k vytváření žákovských projektů (BIMS12).
 - Tento vztah se neobjevil u studentů.
- Čím nižší měli **studenti** NfCC, tím více zařazovali aktivity, kde žáci **spolupracovali** (BIMS04).
 - Tento vztah se neobjevil u učitelů.
- I tyto vztahy byly spíše slabší.

NfCC a BM/IM dle pohlaví

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

Nejsou statisticky významné rozdíly dle pohlaví v BM, IM, NfCC u učitelů, ani u studentů (t-test).

NfCC, BM/IM dle délky praxe

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Čím delší má učitel **praxi** ($r = 0,25$), tím více uplatňuje BM.
- Čím déle pracuje učitel jako **provázející učitel**, tím více uplatňuje BM ($R = 0,23$) a IM ($R = 0,25$).

NfCC, BM/IM dle aprobace

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Učitelé, kteří **učí dle aprobace**, mají výraznější BM než učitelé, kteří neučí podle aprobace (t-test).
- Nejsou stat. významné rozdíly dle **aprobací**
 - první stupeň, speciální pedagogika, TV, humanitní předměty, přírodovědné a Ma, ČJ, cizí jazyky.
 - Vyjma TV: učitelé TV reportují vyšší BM než učitelé, kteří TV nemají v aprobaci.

BM/IM dle počtu žáků ve třídě

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Čím méně je žáků ve třídě učitele, tím více používá IM ($R = - 0,18$, $p < 0,05$).
- U studentů se tento vztah neobjevuje.

Diskuse: metodologie

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

BIMS není zcela vhodným nástrojem.

- Škála didaktického managementu je postavena konstruktivistickém paradigmatu;
- s ohledem uchopení výukového obsahu zkoumanými učiteli v kontextu české školy má problematické psychometrické parametry.
- Behaviorální škála je využitelná v české verzi bez výhrad.

NfCC se ukazuje být vhodným konstruktem

- pro zachycení individuálních specifíků vnímání, hodnocení a reakcí studentů učitelství i jejich cvičných učitelů;
- toto zjištění podporují i výsledky kvalitativní části naší studie.

Diskuse: důsledky pro praxi

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

Z hlediska interakce studenta učitelství na praxi a cvičného učitele je výhodnější, když mají podobné kognitivní a osobnostní charakteristiky,

- svoji roli také hrají implicitní teorie výuky, které z nich vycházejí.

Pro roli mentora je patrně výhodnější nižší úroveň NfCC

- jako předpoklad umožňující snazší „převzetí“ perspektivy studenta učitelství
- a usnadňující poskytnutí zpětné vazby, která je pro něj snáze využitelná
- (srv. Píšová a kol. 2013).

Konkrétní příklady – viz navazující příspěvek týmových kolegů.

Za dotazy děkuji

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

Kateřina Vlčková: vlckova@ped.muni.cz

Jan Mareš: mares@ped.muni.cz

Na výzkumném projektu spolupracují:

Kateřina Lojdová, Josef Lukas, Lucie Škarková, Tomáš Kohoutek
z Katedry pedagogiky a Katedry psychologie PdF MU
a Stanislav Ježek z Katedry psychologie FSS MU.

*S poděkováním Janu Širůčkovi z Katedry psychologie FSS MU za inspiraci
pracovat s NfCC-S-CZ.*

Literatura (výběr)

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA

Masarykova univerzita

- Martin, N. K. & Sass, D. A. (2010). Construct Validation of the Behavior and Instructional Management Scale. *Teaching and Teacher Education*, 26(5), 1124-1135.
- Roets, A., & Van Hiel, A. (2011). Item selection and validation of a brief, 15-item version of the Need for Closure Scale. *Personality and Individual Differences*, 50(1), 90-94.
- Širůček, J., Ťápal, A., Linhartová, P. (2014). Potřeba poznávání: Studie psychometrických charakteristik zkrácené české verze Škály potřeby poznávání. *Československá psychologie*, 58, 1, 52-61.
- Jaspers, W. M., Meijer, P. C., Prins, F., & Wubbels, T. (2014). Mentor teachers: Their perceived possibilities and challenges as mentor and teacher. *Teaching and Teacher Education*, 44, 106–116.